

Natur og vandmiljø

Udtagning af lavbundsjord er landskabsinnovation

Fra udtagningsprojekt til landskabsinnovation i klimaindsatsen.

Viden om

Erfaringer fra udtagningskonsulenters arbejde viser, at der ofte er behov for et ekstra gear i lavbundsjordernes udtagningsprocesser. Vi er vant til at anskue selve udtagningsområdet med dets lavbundsjord som projektafgrænsningen, men der tegner sig efterhånden et billede af, at man i højere grad er nødt til at anskue de omkringliggende arealer som en del af projektet.

I dag er der i vidt omfang fokus på lodsejernes velvilje og frivillige deltagelse, og derfor er der ofte samtidig behov for at indtænke landbrugsvirksomhedernes brug af arealerne før og efter udtagning mhp. at skabe opbakning og synergier – også i det omkringliggende landskab.

En succesfuld udtagningsproces er afhængig af, at landbrugsvirksomheder og andre virksomheder ses som innovationsparter i en fælles innovationsproces for alle parter i det omkringliggende område. Der er brug for, at udtagningskonsulenter formidler og faciliterer fælles og parallelle innovationsprocesser for landbrug og virksomheder, og nedenstående vil gennemgå grundlæggende faser og strategier for arbejdet med udtagning og innovation.

I løbet af 2022 og 2023 har enkelte udvalgte konsulenter fra landbrugsrådgivningen arbejdet med at en god proces omkring udtagning af lavbundsjord ud fra **Living Lab-metoden**. Betingelserne

for udtagningsprocesser er vidt forskellige, ikke kun pga. forskellig størrelse og ejerforhold, men også fordi et lavbundsområdes udtagning og vådlægning afhænger af, hvordan jorden benyttes inden og efter projektets realisering.

Erfaringerne viser, at der skal foretages en række parallelle og gensidigt afhængige innovationsprocesser for de involverede landbrugsvirksomheder og øvrige lodsejere, og at det i nogle tilfælde også involverer andre virksomheder, som f.eks. modtager biomasse eller specialafgrøder fra lavbundsarealerne.

Aktører i udtagningsprocessen (selve udtagningsprojektet):

- Kommunen
- Naturstyrelsen
- Landbrugsstyrelsen
- Udtagningskonsulent

Parter i innovationsprocessen (skal tilpasse forretning og dagligdag):

- Planteavlsbrug
- Svineproducent
- Mælkeproducent
- Kødkvæg
- Biogasanlæg
- Fritidslandmand
- Hobbylandbrug (mindre)
- Landbrugsrådgivere (herunder også driftsøkonomi og skat)
- Andet (f.eks. producenter af solcelleanlæg, vindmøller etc.)

Selve udtagningsprojektet

Aktørerne omkring udtagningen kan med rette siges at være facilitatorer omkring processen. Selvom Naturstyrelsen f.eks. kan være projektejer og står for at drive projektets forundersøgelser, fysiske muligheder og f.eks. hydrologiske begrænsninger, er Naturstyrelsen også afhængig af de øvrige aktører.

Udtagningskonsulenten kan være bindeled til de forskellige lodsejere, og kommunen er som myndighed på f.eks. natur en nødvendig samarbejdspartner. Landbrugsstyrelsens såkaldte Tønderkontor står altid for **den eventuelle jordfordelingsproces** i en fast procedure for inddragelse af lodsejerne og deres ønsker til handel og bytte med jorder.

Innovationsprocessen for landbrug og andre virksomheder

Der er behov for at fokusere på ejere og virksomheder som centrum for innovation, men ofte er innovationsprocessen helt uoverskuelig fra begyndelsen. Ofte overses helt centrale elementer i et projekt, nemlig lodsejerne, landmændene og virksomhederne, som skal medvirke i projekterne.

Landbrugsrådgiverne repræsenterer naturligvis landmændenes interesser, men selvom de kan være helt centrale for lodsejernes mulighed for at tilpasse bedrift og strategi, så indgår de ikke i statens formelle procesmodel for projekterne. Landbrugsrådgiverne har faktisk mulighed for at fungere som facilitatorer for lodsejerne og deres virksomheder og kan hjælpe lodsejerne til at se nye muligheder og løsninger på udfordringer.

Det stiller nye krav til landbrugskonsulenterne at være rådgivere i en innovationsproces, og det betinger i virkeligheden lodsejernes mulighed for frivilligt at indgå i udtagningsprojekter på en innovativ og omstillingsparat måde. Ligeledes kan f.eks. biogasanlæg eller andre innovative virksomheder, som kan aftage biomasse fra områderne, med fordel indgå i det udviklingsarbejde, som skal udføres parallelt med selve udtagningsprojektet.

Processens forløb

For at facilitere en hensigtsmæssig innovationsproces kan det være gavnligt at tænke processen i afgrænsede sekvenser for at skabe rammen for virksomhedernes indbyrdes afhængige innovationsprocesser. Man er nødt til gradvist at afdække lodsejernes og virksomhedernes muligheder for overhovedet at gå ind i processen.

Derefter kan en egentlig innovationsproces begynde, hvor de enkelte virksomheders muligheder og begrænsninger afhænger af de andre virksomheders muligheder og begrænsninger for deltagelse og udvikling af deres forretninger.

De tre faser overlapper og griber ind i hinanden, men det er alligevel værd at adskille dem for at holde overblik i processen. Faserne beskrives her med udgangspunkt i, at udtagningskonsulenten tager del i faciliteringen af processen.

1. Indledende screening: Screening med udgangspunkt i Udtagningskonsulenten

I den indledende proces undersøges det, om der er grundlag for at lade et udtagningsprojekt være udgangspunkt for opstarten af en innovationsproces, hvor et udtagningsprojekt med jordfordeling

kan være omdrejningspunkt. Man screener området for muligheder og overordnede barrierer for at gå ind en udtagningsproces, herunder plandata for området og indledende kendskab til landbrugsvirksomhedernes tilknytning og afhængighed af landskabet.

Der er indledende kontakt mellem udtagningskonsulenten, kommunen og Naturstyrelsen for at kombinere viden om området, og om det tidligere har været i forundersøgelse eller på anden måde har en historik, som taler for eller imod at indlede en proces med ejere og virksomheder. De kan også sammen afgøre, om det kan være et vådområdeprojekt eller et lavbundsprojekt, som kan gennemføres i området.

2. Proces med aktører: Møder om tekniske muligheder for at gennemføre en udtagning

Hvis screeningen viser grundlag for udtagning, så kan man gå videre til et dybere samarbejde mellem udtagningens aktører, men hvor man samtidigt inddrager lodsejerrepræsentanter og viden fra f.eks. planteavlskonsulenter i området og lignende. Formålet er at skabe et klart billede af, hvilke rammer hydrologi, landskab, miljø og natur sætter for udviklingen af det valgte område, hvor udtagning kan være en del af fremtiden.

3. Proces med lodsejere (udvikling og innovation)

I landbruget er der i stigende grad en opfattelse af, at udtagningsprocesser og især med jordfordeling kan være en måde for landmænd at trimme deres bedrift efter deres ønsker om fremtiden.

Jordfordelingen kan for nogle være en indgang til at ekstensivere eller træde ud af landbrugserhvervet, mens andre får mulighed for at samle robuste arealer og afhænde lavbundsarealer og andre arealer, som kan tilgodese alternativ brug af landskabet til andre formål.

Udvikling og innovation af bedrifter

I disse år iværksættes flere og flere udtagningsprojekter, og mange af dem er med jordfordeling. Der er efterhånden mange eksempler på, at landmænd og lodsejere beslutter sig for helt nye udviklingsveje for deres virksomheder, når de deltager i en proces i et lokalområde. På den måde får de mulighed for at tænke deres bedrifters udviklingsveje med ny viden om landskabets betingelser og samspillet til andre virksomheder og beboere i området.

Ekstensivering af arealer

Udviklingsvejene er utallige, men konkrete eksempler viser, at nogle landbrugsvirksomheder ser den bedste udviklingsvej i ekstensivering af arealerne, f.eks. ved at overgå fra højeffektiv mælkeproduktion til ekstensiv drift med afgræsning med stude efter udtagning af lavbundslande med kompensation for værditab.

Sådanne udviklingsveje ses af nogle som en afviklingsvej, men når hele billedet af landskabets potentialer og begrænsninger tages ind i en vurdering af den optimale udvikling af en virksomhed, så kan ekstensivering være den bedste udviklingsvej. Og der er stigende forståelse for, at den enkelte landbrugsvirksomheds beliggenhed er medbestemmende for, at den f.eks. er bedst egnet til at producere natur, forbedring af vandmiljø og klima.

Erhverver robuste og velarrunderede jorder i jordfordelingen

En anden kendt udviklingsvej, som ses i udtagningsprojekter med jordfordeling, er, at nogle landbrugsvirksomheder fokuserer på at erhverve robuste og velarrunderede jorder i jordfordelingen. Og eventuelt helt afhænder naturarealer, skovparceller og andre mindre regulære arealer for at optimere produktivitet og økonomi i en intensiveringsstrategi for virksomheden. For denne gruppe er intensivering og specialisering udviklingsvejen.

Landbrugsvirksomheder finder nye veje for produktion

Der findes utallige udviklingsveje, men kendetegnende for dem alle er, at landbrugsvirksomhederne finder nye veje for produktion og værdiskabelse. Processen, som egentlig starter i et udtagningsprojekt, drejer opmærksomheden i retning af innovation i helt nye produktionsretninger og finder helt nye måder at tænke sig ind i et lokalområde.

I enkelte tilfælde ses en ny tendens, nemlig at **aftagervirksomheder for biomasse** fra lavbundsområder indtænkes i en samlet strategi for området. F.eks. kan biogasanlæg indtænkes som en del af den samlede strategiske gentænkning af et område, og det stiller nye krav til rådgivning af landbrugsvirksomhederne i området.

Nye krav til rådgivning af landbrugsvirksomheder

De nye udtagningsprojekter, som er i stærk vækst i disse år, stiller derfor nye krav til rådgivning af landmændene. Det er ikke længere nok, at rådgivningen justerer den eksisterende drift til et udtagningsprojekt.

I fremtiden er det nødvendigt at tænke innovation og nye samarbejder ind i en strategisk gentænkning af driften i forhold til nye samfundskrav og betingelser fra det landskab, som bedriften

er placeret i. Hvis du som landmand skal bruge mulighederne i mødet med krav om udtagning af lavbundslande, så er det vigtigt at søge bred, innovativ og konstruktiv rådgivning, ellers kan du gå glip af muligheden for at tilpasse bedriften til den nye omstilling af landbruget.

Fremtidens landskaber skal kunne klare både meget og lidt vand.

Vådområdeprojekt med meget lavbundsland ved Odder. Forårsbillede ved Assedrup bro og samme bro ved ekstremnedbørshændelse i september. Foto: Frank Bondgaard, SEGES Innovation.

Vådområdeprojekt ved Rævs Å og Assedrup bro ved ekstrem nedbør. Foto: Frank Bondgaard, SEGES Innovation.

Emneord

Jordfordeling

Klima

Klima-lavbund

+1

Natur og vandmiljø

Tema: Klima-Lavbundsprojekter

Overvejer du at indgå i et Klima-Lavbundsprojekt, er der en række overvejelser, du skal gøre dig. SEGES har samlet vigtig viden, som giver dig overblik over ordningen og klæder dig på til at tage gode beslutninger for din bedrift.

Publiceret: 20. december 2023

Opdateret: 20. december 2023

Vil du vide mere?

Mads Lægdsgaard Madsen

Specialkonsulent

SEGES Innovation P/S

mads@seges.dk

+45 2266 0145

Støttet af

Promilleafgiftsfonden for landbrug

SEGES Innovation P/S Tlf. 8740 5000
Agro Food Park 15 Fax. 8740 5010
8200 Aarhus N Email info@seges.dk